ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2026 / № 4.1

Termiz – 2026

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro'yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko'chirma va ma'lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko'chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 10.11.2026
Qog'oz bichimi: 70x85
Bosma tabog'i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog'ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko'chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko'chasi, 43.
Telefon: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV,
iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY'ATI:

Bekpo'lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o'rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas'ul muharrir)
O'ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Zabita Mahammad qizi Teymurlu, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent (Ozarbayjon)
Tarana Imomverdi qizi Xojieva, filologiya fanlari doktori, professor (Ozarbayjon),
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O'zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Murodqosim Abdiyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Normat Y o'ldoshev, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Baxtiyor Xolmuxamedov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O'zbekiston)
Asqar Eshmo'minov, f.f.d., professor (O'zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O'zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Nargis Qurbonazarova, filologiya fanlari doktori, dotsent (O'zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Shoira Omonturdiyeva, f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Sherzod Turdiqulov, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Jo'rabek Cho'tmatov, t.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Alibek Omonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)
Humayun Nadim Muhammad, f.f.f.d., dotsent (O'zbekiston)
Mahliyo Botirova, f.f.f.d. (PhD) (O'zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To'raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 10.11.2026
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998990 377 77 23, +99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ,
доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)
Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)
Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (. PhD), доцент (Узбекистан)
Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)
Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)
Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)
Забита Магомед кызы Теймурлу, доктор философии по филологии, доцент (Азербайджан)
Тарана Имамверди гызы Хаджиева, доктор наук, профессор (Азербайджан)
Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Мурадкасим Абдиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нормат Юлдашев, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бахтиёр Холмухамедов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Бобоназар Муртазаев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Аскар Эшмуминов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)
Зафар Умуркулов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Ахад Шукуров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Абдумурод Арслонов, д. ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Сирожиддин Турдимуродов, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Наргис Курбаназарова, доктор наук, доцент (Узбекистан)
Муяссар Холова, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шаира Амонтурдиева, д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Шерзад Турдикулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Журабек Чутматов, д.и.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Алибек Омонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)
Хумаюн Надим Мухаммад, д.ф.ф.н., доцент (Узбекистан)
Махлиё Ботирова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 10.11.2026
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998990 377 77 23,
+99895 986 07 77

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV,
doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Zabita Magomed kyzy Teymurlu, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Azerbaijan)
Tarana Imamverdi gizi Khadzhieva, Doctor of Sciences, Professor (Azerbaijan)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muradkasim Abdiyev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Kholmukhamedov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, Doctor of Sciences, Associate Professor (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Shoira Omonturdiyeva, doct. of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Sherzod Turdikulov, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Jurabek Chutmatov, Doctor of Philosophy in History (Uzbekistan)
Alibek Omonturdiev, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)
Humayun Nadim Muhammad, Doctor of Philosophy in Philology, Associate Professor (Uzbekistan)
Makhliyo Botirova, Doctor of Philosophy in Philology (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

Solixo‘jayeva Havasxon Zokirjanovna
Professor Nosirjon Uluqov – Namangan onomastika maktabi asoschisi 7

XAKIMOVA MUHAYYO KARIMOVNA
O‘zbek tili abstrakt leksikasida zidlik munosabatlari 11

SHUKUROV AXAT AXMATOVICH
Sinonimlarning lingvostilistik xususiyatlari 16

TURDIMURODOV SIROJIDDIN ESHQOBILOVICH
Yashirin, yumshatilgan va bilvosita ifodalangan ma’nolar tahlili
(evfemik ibora va maqollar misolida) 20

KURBANAZAROVA NARGIS SHODIYEVNA
Tortuvli etnonimining etimologik tahlili 23

TURDIQULOV SHERZOD DUMINOVICH
Ziyoratgohlar etimonining lingvomadaniy kodlarda aks etishi: sangardak teotoponimi 26

AHMEDOV HAKIM YARASHEVICH
Doston frazeologiyasida mifologik qatlamning lisoniy ifodasi
(Surxondaryo turkum dostonlari misolida) 29

ERGASHEVA DILRABO ALLANAZAROVNA
Badiiy so‘z san’atida dialogning ifodasi (Odil Yoqubov asarlari misolida) 32

ISOQOVA FERUZA SHAMSIDDIN QIZI
Kommunikatsiya, muloqot va diskurs: tushunchalarning farqlanishi va
diskursning kommunikativ maqomi 35

САЙДУЛЛАЕВА РАНО ИБАДОВНА
Проблема терминологической фиксации онимной периферии 38
(на материале русского и узбекского языков) 38

SULEYMANOVA NILUFAR KAMILOVNA,
TUKHTABAYEVA NILUFAR UKTAMJONOVNA
A token-level audit of acoustic measurements in british english vowel reduction 42

QULBULOV SHERQUZI TOSHTEMIROVICH
O‘zbek adabiy tilida nutq uslublari: funksional xususiyatlar va qo‘llanish mezonlari 45

TOJIYEVA DILDORA KOMILJON QIZI
Muammoli maqolada faktlardan foydalanish tartibi 50

ZAYNIDDINOVA ROZIYA SAIDAKBAROVNA
Nato harbiy terminologiyasining shakllanishi: institutsional va me’yoriy model 54

NURMATOVA DURDONA SHUXRAT QIZI
Ingliz va o‘zbek tillarida frazeologik birliklar baho ma’nosining nutqiy aktlarda voqelanishi 57

МУНДАРИЖА

ISLOMOVA BARNO XABIBULLA QIZI
O‘zbek tilida morfologik noaniqlik turlari: tasnif va avtomatik tahlildagi o‘rni 62

HAMROYEV SARDOR AKMALJON O‘G‘LI
Badiiy matnda makon deyksisini o‘rganishning
lingvopragmatik va diskursiv yondashuvlari 67

QURBONOVA MARJONA ERKINJON QIZI
Said Ahmadning «Ufq» trilogiyasida qo‘llangan antroponimlarning
lingvokulturologik talqini....71

ADABIYOTSHUNOSLIK

ALIMOV PARDA,
TOSHPO‘LATOV ZAYNIDDIN IBODULLO O‘G‘LI
Shafoat Rahmatulla Termiziyning ijodiy yo‘li....75

OCHILOVA OZODA BAXTIYOROVNA
Syujet yaxlitligida «davr, shaxs, muallif» uchligi sintezi....80

OBIDJONOVA MA’SUMA
O‘zbek va ingliz ilmiy fantastikasida kelajak motivining badiiy-poetik xususiyatlari....84

PARDAYEVA DILFUZA RAIMOVNA
Insider and outsider perspectives: the earliest literary models of amir timur
in uzbek and russian traditions (oral epic and medieval written sources) 87

ABDUNAZAROV O‘TKIR SAYDULLAYEVICH
A.Oripovning «Jannatga yo‘l» dostonida inson va jamiyat ziddiyatining badiiy talqini 92

ABDULLAYEVA NILUFAR IBRAGIM QIZI
Avhadiy Marog‘iy va Yusuf Amiriy «Dahnoma»larida
o‘n noma janrining poetik transformatsiyasi 95

XURRAMOVA TO‘LG‘ANOY MUZAFFAROVNA
Hakim Termiziy asarlarining adabiyotshunoslik talqini:
janr, timsol va axloqiy-didaktik an’ana masalalari....99

TA’LIM

ДЖУМАНАЗАРОВА ЗИЛОЛА ОБИДЖОНОВНА
Цифровые и интерактивные технологии в содержании
методической подготовки будущих учителей русского языка 104

МИРЗАЕВА ШАХЛО РИЗАЕВНА,
РУЗИЕВА МУШТАРИ ХУСНИДДИН КИЗИ
Эффективность развития русской диалогической речи студентов национальных групп....109

ТУРГУНОВА САЙЕРА АХМАДЖАНОВНА
Проблемное обучение в преподавании специальных филологических дисциплин 112

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. 2026; 4.1
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

Fanimiz fidoyilari



PROFESSOR NOSIRJON ULUQOV – NAMANGAN ONOMASTIKA MAKTABI ASOSCHISI

Solixo'jayeva Havasxon Zokirjanovna,
Namangan davlat universiteti
o'zbek tilshunosligi kafedrasi professori v.b.,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

Ilm – mas'uliyat. Mas'uliyat bilan yaratilgan ilmiy meros esa omonatdir; uni pok saqlash va insoniylikka xizmat qildirish – eng ulug' burch. Zero, olimdan oxir-oqibat mol-dunyo ham, mansab-u daraja ham qolmaydi; qoladigani – ong-u shuuri orqali yurakdan to'kilgan sahifalar, ya'ni ilmiy merosidir. Bu merosning ilmiy maktab asosi uchun xizmat qildirish esa har bir olimga ham nasib etavermaydigan oliy natijadir. Ana shunday natijaga erishgan olimlardan biri – filologiya fanlari doktori, professor Nosirjon Muhammadaliyevich Uluqovdir.

Fan tarixida «ilmiy maktab» tushunchasi bir necha mezon asosida belgilanadi: yetakchi olim va uning tadqiqot dasturi; shu dasturni davom ettiruvchi shogirdlar guruhi; metodologik birlik; natijalarni jamlab boruvchi nashrlar tizimi; kadrlar tayyorlash va ilmiy muloqotni ta'minlovchi tashkiliy tuzilmalar; avlodlar almashinuvida uzilmaydigan vorisiylik. Bu mezonlar birgalikda mavjud bo'lgandagina alohida olimlar to'plamini emas, ilmiy maktabni ko'ramiz.

Maqolada professor Nosirjon Muhammadaliyevich Uluqov rahbarligida so'nggi chorak asrda shakllangan Namangan onomastika maktabi ana shu mezonlar asosida tahlil qilinadi. Maqsad – olim tarjimai holini takrorlash emas[1], balki maktabni yaxlit ilmiy hodisa sifatida tavsiflash, uning tuzilishi va rivojlanish mantiqini ochib berishdir.

Ilmiy maktab bo'shliqda tug'ilmaydi. Namangan onomastika maktabining ildizi o'zbek nomshunosligi asoschilaridan biri, professor Ernst Begmatov an'anasiga borib taqaladi. Olim ustozi bilan hammualliflikda o'zbek onomastikasi uchun tayanch ahamiyatga ega ikki ma'lumotnoma asarini yaratdi: terminlarning izohli lug'ati[2] va bibliografik ko'rsatkich[3]. Bu ikki ish sohaning atamalar tizimini va manbashunoslik asosini tartibga soldi; tizimlilik, atamalarda aniqlik hamda manbaga tayanish tamoyillari Namangan maktabiga aynan shu asarlar orqali o'tdi.

Ikkinchi omil – hududiy. Farg'ona vodiysi gidronimik jihatdan g'oyat boy bo'lsa-da, uning suv obyektlari nomlari XXI asr boshiga qadar monografik tarzda o'rganilmagan edi. Ustozning 2010-yilda himoya qilingan doktorlik dissertatsiyasi[4], asosan, vodiy gidronimlari materialida bajarilib, shu bo'shliqni to'ldirdi

[1] Olimning hayoti va ilmiy faoliyati haqida batafsil qarang: Qulmamatov D.S. Iqtidorli, iste'dodli, sermahsul, serg'ayrat tilshunos olim // Foreign Languages in Uzbekistan. – 2026. – Vol. 12, No 4 (69). – B. 181–194.
[2] Begmatov E., Uluqov N. O'zbek onomastikasi terminlarining izohli lug'ati. – Namangan, 2006. – 104 b.
[3] Begmatov E., Uluqov N. O'zbek onomastikasi: bibliografik ko'rsatkich. – Namangan, 2008. – 166 b.
[4] Uluqov N. O'zbek tili gidronimlarining tarixiy-lisoniy tadqiqi: Filol. fan. d-ri ... diss. – Toshkent, 2010. – 299 b.

va vodiy materialini umumnazariy muammolarni hal qilish maydoniga aylantirdi: maktab mintaqaviy material asosida umumiy nazariya yaratish yo‘lidan bordi. Bu – maktabning birinchi o‘ziga xos xususiyatidir.

Ilmiy maktabni tasodifiy mavzular yig‘indisidan ajratib turadigan asosiy belgi – yagona tadqiqot dasturidir. Namangan maktabining dasturi E.Begmatov an’anasini davom ettirish asosida shakllandi. O‘zbek onomastikasida bir qator onomastik birliklar uzoq vaqt maxsus o‘rganilmay keldi. E.Begmatov atoqli otlarning tip va turlari hamda ularning o‘rganilish darajasi haqida fikr yuritar ekan, geortonim, anoykonim, anemonim, artionim, agionim, venesuonim, glyatsionim, gemeronim, dignitonim, ideonim, insektonim, katoykonim, litonim, nautonim, oykodomonim, ornitonim, polionim, speleonim, stratonim, terronim, tautonim, fiktonim, xoronim, transport vositalari nomlari hamda ilmiy, badiiy adabiyot va san’at asarlari atoqli otlari – biblionimlarni atoqli ot sifatida mavjud va ma’lum bo‘lsa-da, deyarli tahlil qilinmagan onomastik birliklar qatoriga kiritgan edi[1]. Ustozi ko‘rsatib bergan ana shu bo‘shliqni to‘ldirish N.Uluqov ilmiy faoliyatining va u rahbarlik qilgan tadqiqotlarning asosiy maqsadiga aylandi: o‘rganilmagan onomastik birliklar birin-ketin shogirdlarga dissertatsiya mavzusi sifatida taqsimlandi. Ustoz rahbarligida himoyalangan dissertatsiyalar mavzulari xronologik tartibda ko‘rib chiqilsa, bunday dastur yaqqol ko‘zga tashlanadi: bizning tahlilimizga ko‘ra, maktab ishlari to‘rt yo‘nalishga birlashadi.

Birinchi yo‘nalish – atoqli otlarning turlarini izchil monografik tadqiq etish. Ustozning o‘zi gidronimiyani o‘rgangan bo‘lsa, shogirdlari onomastik makonning boshqa bo‘laklarini birin-ketin qamrab oldilar: fitonimiya – N.Pazliddinova (2018), oykonimiya – Y.Ne’matova (2018), oronimiya – Sh.Temirov (2019), xrononimiya va geortonimiya – H.Solixo‘jayeva (2020), antroponimiya – S.Kenjayeva (2020), taxalluslar – Sh.Nizomova (2021), gemeronimiya – O. Yuldashev (2023)[2]. Natijada tabiiy-geografik obyektlar nomlaridan inson nomlari va madaniy-temporal nomlargacha yaxlit qator hosil bo‘ldi; har bir yangi dissertatsiya avvalgisi qoldirgan bo‘shliqni to‘ldiradi.

Ikkinchi yo‘nalish – onomastik tizim ichidagi jarayonlar tadqiqi. Bu yerda tadqiqot obyekti atoqli otlarning alohida bir turi emas, balki nomlar tizimini harakatga keltiruvchi jarayonlardir: toponimik variantlilik – K.Hamidova (2022), konversiya va transonimizatsiya – D.Sotiboldiyeva (2024), toponimik indikatorlar – D.Islomova (2026)[3]. Bu mavzularning har biri ustozning gidronimiya nazariyasida ilk bor qo‘yilgan masalalarga borib taqaladi: gidronimik indikatorlar konsepsiyasi[4] toponimik indikatorlar tadqiqiga, gidronimlardagi transonimizatsiya kuzatuvlari butun toponimik tizim miqyosidagi konversiya tadqiqiga bog‘lanadi.

Uchinchi yo‘nalish – matn va tarixiy manba onomastikasi: «Alpomish» dostoni onomastik birliklari – B.Yunusova (2022), Qo‘qon xonligi tarixiga oid manbalardagi antroponimlar – N.Xalilova (2025), Beruniy asaridagi onomastik birliklar – O.Mirzaxmedova (2026)[5]. Bu yo‘nalish maktabga diaxronik chuqurlik berdi: sinxron material tarixiy manbalar bilan to‘ldirildi.

To‘rtinchi yo‘nalish – qiyosiy va lingvokulturologik onomastika. U 2023-yilgi III Xalqaro onomastika simpoziumi va Egey universiteti bilan hamkorlikda bajarilgan FL-7523021174-sonli «O‘zbek va turk geortonimlarining lingvokulturologik, etnolingvistik tadqiqi» loyihasi (2024–2026) orqali shakllandi. Loyiha

[1] Қаранг: Бегматов Э., Авлақулов Я. Ўзбек тили ономастикасининг макрокўлами таркиби // Ўзбек тили ва адабиёти. – 2007. – №5. – Б. 34; Авлақулов Я.И. Ўзбек тили ономастик бирликларининг лисоний тадқиқи: Филол. фан. д-ри ... дисс. автореф. – Тошкент, 2012; Бегматов Э. Ўзбек тили антропонимикаси. – Тошкент: Фан, 2013. – Б. 37.

[2] Pazliddinova N.Z. O‘zbek tili fitonimlarining leksik-semantik xususiyatlari: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Farg‘ona, 2018. – 54 b.; Ne’matova Y.O. Namangan viloyati oykonimlarining tarixiy-lisoniy tadqiqi: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Farg‘ona, 2018. – 52 b.; Temirov Sh. Samarqand viloyati oronimlarining lisoniy tadqiqi: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Samarqand, 2019. – 52 b.; Solixo‘jayeva H.Z. O‘zbek tili xrononim va geortonimlarining lisoniy tadqiqi: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Farg‘ona, 2020. – 58 b.; Kenjayeva S.E. O‘zbek tili antroponimlarining nominatsion-motivatsion asoslari va tavsifi: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Qarshi, 2020. – 50 b.; Nizomova Sh. O‘zbek taxalluslarining tarixiy-lisoniy tadqiqi: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Namangan, 2021. – 60 b.; Yuldashev O.T. O‘zbek tili gemeronimlarining tarixiy-lisoniy tadqiqi: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Namangan, 2023. – 56 b.

[3] Hamidova K. Farg‘ona vodiysi toponimiyasida variantlilik: yuzaga kelish omillari, turlari va funksional xususiyatlari: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Qo‘qon, 2022. – 56 b.; Sotiboldiyeva D.S. O‘zbek tili toponimik tizimida konversiya va transonimizatsiya: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Namangan, 2024. – 58 b.; Islomova D.A. Toponimik indikatorlarning leksik-semantik va funksional tadqiqi: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. – Namangan, 2026. – 161 b.

[4] Uluqov N. Gidronimik indikatorlarning lisoniy tadqiqi. – Namangan, 2012. – 58 b.

[5] Yunusova B.M. “Alpomish” dostoni onomastik birliklarining leksik-semantik va uslubiy tadqiqi: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Namangan, 2022. – 60 b.; Xalilova N. Qo‘qon xonligi tarixiga doir manbalardagi antroponimlarning sotsiolingvistik va lingvokulturologik tadqiqi: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. avtoref. – Qo‘qon, 2025. – 58 b.; Mirzaxmedova O.A. Beruniyning “Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar” asaridagi onomastik birliklarning tarixiy-lisoniy tadqiqi: Filol. fan. bo‘yicha falsafa d-ri (PhD) diss. – Namangan, 2026. – 147 b.

doirasida yaratilgan monografiyalar va kichik ensiklopedik lug‘at[1] maktabni mintaqaviy doiradan turkiy dunyo miqyosiga olib chiqdi.

To‘rt yo‘nalish birgalikda onomastik makonni to‘rt o‘lchamda – obyekt, jarayon, matn (vaqt) va madaniyatlararo qiyos – qamrab oladi. Bunday to‘liqlik rejasiz yuzaga kelmaydi; u ustozning shogirdlarga mavzu tanlashdagi aniq strategiyasining natijasidir.

Maktab a’zolarining ishlarini yonma-yon o‘qigan kishi ularda umumiy tahlil uslubini sezadi. Bu birlik besh tamoyilda namoyon bo‘ladi. Indikator-markazli tahlil: ustoz gidronimlar tarkibidagi ariq, buloq, soy, ko‘l, band, zovur kabi indikatorlarni nomning turini, obyekt xilini va etimologik qatlamini belgilovchi asosiy ko‘rsatkich sifatida talqin qilgan edi; shogirdlar ishlarida bu tamoyil atoqli otlarning boshqa turlariga tatbiq etildi. Nominatsion-motivatsion tahlil: har bir onim «nima uchun aynan shunday atalgan» degan savol orqali o‘rganiladi. Areal-tarixiy yondashuv: material muayyan hudud doirasida to‘planadi, dala, tarixiy hujjat va xarita ma’lumotlari bilan qiyoslanadi, xronologik qatlamlarga ajratiladi; ustozning 3000 dan ortiq gidronimlik korpus tajribasi shogirdlar uchun andoza bo‘ldi. Lingvokulturologik va etnolingvistik talqin: onim xalqning tarixiy xotirasi, e’tiqodi va turmush tarzini saqlovchi madaniy kod sifatida o‘rganiladi. Leksikografik yakun: tadqiqot natijasi lug‘at shaklida mustahkamlanadi – suv obyekti nomlarining imlo lug‘atidan geortonimlarning ensiklopedik lug‘atigacha.

Ilmiy maktab uzoq yashashi uchun g‘oyalar bilan birga muassasalar ham kerak; bu borada ustozning izchil bazani yaratganligini ko‘rish mumkin. Kadrlar tayyorlash zanjiri – «Yosh tilshunoslar» ilmiy to‘garagi → ustoz tashabbusi bilan ochilgan lingvistika (o‘zbek tili) magistraturasi → doktorantura → o‘zi raislik qilayotgan 10.00.01 – O‘zbek tili ixtisosligi bo‘yicha ilmiy kengash – iqtidorli talabani ilmiy darajali mutaxassisga aylantiradigan yaxlit, uzluksiz tizimni tashkil etadi. Nashrlar tizimi – «Ilm ummonidan qatralar» va «Til va adabiyot masalalari» to‘plamlari – yosh tadqiqotchining ilk maqolasidan yetuk olimning tadqiqotigacha bo‘lgan yo‘lni ta’minlaydi. Ilmiy muloqot maydoni – 2016-yildan faoliyat yuritayotgan «Filologiyaning dolzarb ilmiy-nazariy va amaliy masalalari» seminari, 2022-yildan har ikki yilda o‘tkaziladigan onomastika bo‘yicha xalqaro anjuman, 2023-yilgi III Xalqaro onomastika simpoziumi va 2026-yilgi E.Begmatov 90 yilligiga bag‘ishlangan respublika anjumani – maktabni respublika va xalqaro onomastik hamjamiyat bilan doimiy aloqada ushlab turadi. Ustozning xalqaro ilmiy jurnallar tahrir hay’atlaridagi faoliyati esa shogirdlar tadqiqotlari uchun sifat mezonini belgilaydi.

Shubhasiz, ilmiy maktabni yashatuvchi eng nozik omil – ustozning shaxsi va u o‘rnatgan ilmiy muomala madaniyatidir. Bu haqda 21 yillik shogird sifatidagi shaxsiy kuzatuvlarim asosida quyidagi asosiy tamoyillarni ko‘rsatish mumkin.

Birinchi tamoyil – ilmiy ishga tenglik asosida mas’ullik. Ustoz nafaqat o‘z rahbarligidagi, balki boshqa olimlar rahbarligidagi ishlarga ham bir xil jiddiylik bilan yondashadilar. Ustozga bir gal «bu ishning rahbari bor-ku» deyilganida, ustozning javobi qisqa bo‘lgan: «Ilmda ilmiy ishga hamma teng mas’ul». Bu tamoyil ilmiy kengashda ham, oddiy maslahatda ham o‘zgarmaydi.

Ikkinchi tamoyil – talabchanlik orqali hurmat. Ustozning savol-javob mashg‘ulotlariga tayyorgarlik kamida bir hafta davom etadi: talabalar ustoz beradigan taxminiy savollarni oldindan tuzib, javoblarini yozib chiqadilar, adabiyotlarni qayta o‘qiydilar. Ustoz auditoriyaga kirganlarida butun guruh jiddiy tus oladi – bu qo‘rquvdan emas, ilmga bo‘lgan hurmatdan. Darsda tushunilmagan masala qolmaydi: har bir nazariy holat hayotiy misol bilan bog‘lab tushuntiriladi.

Ustozning bu mahoratini birinchi kursdayoq his qilganman: Namangan davlat universiteti filologiya fakultetida «Tilshunoslikka kirish» fanidan tinglagan ilk ma’ruzam xotiramda alohida iz qoldirgan. Murakkab nazariy masalalar ustoz tilida sodda, aniq va tushunarli shakl olar, har bir qoida kutilmagan, biroq o‘rinli misollar bilan dalillanar, ovozining goh sokin, goh ko‘tarinki ohangi auditoriyani o‘ziga jalb etib turardi – ma’ruza yillar davomida sayqal topgan, puxta o‘ylangan yaxlit asar taassurotini uyg‘otar edi. Til ilmini tanlash istagi menda aynan o‘sha kuni tug‘ildi va keyinchalik ustoz rahbarligidagi ilmiy yo‘lga aylandi.

Uchinchi tamoyil – uzluksiz hamrohlik. Ustoz shogirdini abituriyentlik davridan bakalavriat, magistratura, PhD va DSc bosqichlarigacha kuzatib boradilar. Mening 2005-yildan buyon davom etayotgan ustoz-shogirdlik yo‘li bunga misol bo‘la oladi. Sadoqat, matonat, mahorat va shogirdga mehribonlik – ustoz siymosini belgilovchi to‘rt fazilat aynan shu uzluksizlikda namoyon bo‘ladi.

Namangan onomastika maktabi ilmiy maktabning barcha mezonlariga javob beradi: unda yetakchi olim Uluqov Nosirjon Muhammadaliyevich, aniq tadqiqot dasturi (onomastik makonni to‘rt o‘lchamda tizimli qamrab olish), metodologik birlik (indikator-markazli, nominatsion-motivatsion, areal-tarixiy, lingvokultur-

[1] Uluqov N., Solixo‘jayeva H., Qoraboyev U. O‘zbek va turk geortonimlarining etnolingvistik, lingvokulturologik tahlili. – Toshkent: Bookmany print, 2025. – 124 b.; Uluqov N., Solixo‘jayeva H. O‘zbek va turk geortonimlari. – Toshkent: Bookmany print, 2026. – 124 b.; O‘zbek va turk geortonimlari: kichik ensiklopedik lug‘at / N.Uluqov va boshq. – Toshkent: Bookmany print, 2026. – 240 b.

ologik tahlil va leksikografik yakun), tashkiliy tuzilmalar (to‘garak – magistratura – doktorantura – ilmiy kengash; to‘plamlar; seminar va anjumanlar) hamda vorisiylik (Begmatov → Uluqov → 20 nafar PhD) mavjud. Maktabning o‘ziga xosligi mintaqaviy material asosida umumnazariy natijalarga erishishida va qiyosiy-turkiy miqyosga chiqishida ko‘rinadi. Bugun maktab o‘z rivojining yangi bosqichiga qadam qo‘ymoqda: ustozning shogirdlari o‘z shogirdlarini tarbiyalamoqda, demak, maktabning uchinchi avlodi shakllanmoqda. Ilmga sadoqati saodatga aylangan olim uchun bundan katta e’tirof bo‘lmasa kerak.

Rezyume. Maqola professor N.M.Uluqov tavalludining 60 yilligiga bag‘ishlangan bo‘lib, unda olim rahbarligida shakllangan Namangan onomastika ilmiy maktabining faoliyati ilmiy maktabga xos asosiy mezonlar (yetakchi olim va tadqiqot dasturi, shogirdlar jamoasi, metodologik birlik, nashrlar tizimi, tashkiliy tuzilmalar hamda vorisiylik) va tahlil uslubining besh tamoyili asosida yoritildi. Shuningdek, mazkur maktab tadqiqotlarining to‘rt asosiy yo‘nalishi hamda uning barqaror rivojlanishini ta’minlovchi ilmiy muloqot madaniyati ochib berildi.

Resume. The article is dedicated to the 60th anniversary of Professor N.M.Ulukov; it describes the activity of the Namangan onomastic school formed under his guidance on the basis of the main criteria characteristic of a scientific school (a leading scholar and a research programme, a team of disciples, methodological unity, a system of publications, organisational structures and continuity) and the five principles of its analytical method. The four main research directions of the school and the culture of scholarly communication that ensures its sustainable development are also revealed.

Резюме. Статья посвящена 60-летию профессора Н.М.Улукова; в ней освещена деятельность Наманганской ономастической научной школы, сформировавшейся под его руководством, на основе основных критериев, присущих научной школе (ведущий учёный и исследовательская программа, коллектив учеников, методологическое единство, система публикаций, организационные структуры и преемственность), и пяти принципов её аналитического метода. Раскрыты также четыре основных направления исследований школы и культура научного общения, обеспечивающая её устойчивое развитие.